

महिला उद्योजकता कक्ष  
महाराष्ट्र राज्य नाविन्यता  
सोसायटी/समिती अंतर्गत "महिला  
उद्योजकता कक्ष" स्थापन करणे  
बाबत.

महाराष्ट्र शासन  
कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता विभाग  
शासन निर्णय क्रमांक:- कौविउ-२०२०/प्र.क्र.०३/उद्योजकता  
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,  
मंत्रालय, मुंबई-४०० ०३२  
दिनांक :- ०४ जानेवारी, २०२१

**संदर्भ :-** १) कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग, क्र. कौविआ-२०१६/प्र.क्र.७७/अभियान-१,  
दि.३ जुलै, २०१७.

२) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य नाविन्यता सोसायटी यांचे  
जा.क्र.MSInnoS/ २०१९-२०/C.R.११७/INS/२६३, दि.१४ डिसेंबर, २०२० चे पत्र.

**प्रस्तावना :-**

महाराष्ट्र शासनाने कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता विभागाच्या अंतर्गत फेब्रुवारी, २०१८ मध्ये "महाराष्ट्र राज्य नाविन्यपूर्ण स्टार्टअप धोरण-२०१८" जाहीर केले. या धोरणाच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी आणि राज्यातील स्टार्टअप व नाविन्यता परिसंस्थेच्या अध्ययन आणि विकसनासाठी महाराष्ट्र राज्य नाविन्यता सोसायटीची स्थापना संदर्भाधिन क्र.१, दिनांक ३ जुलै, २०१७ च्या शासन निर्णयान्वये करण्यात आलेली आहे. या सोसायटीतर्फे राज्यातील सर्व घटकांकरिता स्टार्टअप व नाविन्यता क्षेत्राशी संबंधित विविध योजना व उपक्रम राबविले जातात. या उपक्रमांपैकी काही विशेष उपक्रम म्हणजे,

**महाराष्ट्र स्टार्टअप सप्ताह** - स्टार्टअप्सना शासनासोबत काम करण्याची संधी देण्यासाठी दरवर्षी स्टार्टअप सप्ताहचे आयोजन करण्यात येते. विजेत्या स्टार्टअप्सना नाविन्यता सोसायटीकडून प्रत्येकी रुपये १५ लाखांचे कार्यादेश दिले जातात.

**महाराष्ट्र स्टार्टअप आणि इनोवेशन यात्रा** - नवोदित उद्योजकांना त्यांच्या कल्पनांना व स्वप्नांना साकार करण्यासाठी व्यासपीठ प्रदान करण्याच्या उद्देशाने महाराष्ट्र राज्य नाविन्यता सोसायटी या यात्रेचे आयोजन करते. सर्व वयोगटातील नागरिकांना यात सहभागी होण्याची संधी असते. विजेत्यांना प्री- इनक्यूबेशन, इनक्यूबेशन सहाय्य, विशेष अर्थ सहाय्य इ. सुविधा पुरवण्यात येतात.

**बौद्धिक संपदा हक्क / गुणवत्ता परीक्षण आणि आर्थिक सहाय्य योजना** - प्रारंभिक टप्प्यातील उद्योजकांना त्यांच्या नाविन्यपूर्ण संकल्पनेचे बौद्धिक संपदा हक्क सुरक्षित ठेवणे तसेच त्यांच्या उत्पादन किंवा सेवांचे गुणवत्ता परीक्षण आणि प्रमाणित करणे महत्वाचे असते. स्टार्टअप्सने केलेल्या नाविन्यपूर्ण संकल्पना सुरक्षित व सक्षम ठेवण्याकरिता व गुणवत्ता परीक्षण आणि प्रमाणित करण्यासाठी येणाऱ्या खर्चाकरिता नाविन्यता सोसायटीकडून अर्थसहाय्य करण्याचे उपक्रम ही हाती घेण्यात आले आहेत.

सन २०११ च्या जनगणनेनुसार महाराष्ट्राच्या लोकसंख्येपैकी ४८% महिला असून, देशातील एकूण उद्योजकांपैकी फक्त १४% महिला उद्योजक आहेत. महिलांचे हे प्रमाण व क्षमता विचारात घेता, स्टार्टअप आणि उद्योजकता क्षेत्रात महिलांचे प्रतिनिधित्व वाढावे याकरिता नाविन्यता संस्थेमार्फत महिलांकरिता विविध उपक्रम राबविले जातात. ग्रामीण भागातील महिलांना प्रोत्साहित करण्याकरिता "हिरकणी नवउद्योजक महाराष्ट्राची" हा उपक्रम २०१८ मध्ये राबविण्यात आला होता. महिला उद्योजकता क्षेत्रात विशेष उपक्रम राबवून त्यास अधिक व्यापक स्वरूप देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

### **शासन निर्णय :-**

स्टार्टअप व उद्योजकता क्षेत्रात महिलांचे प्रतिनिधित्व वाढावे, तसेच महिलांना उद्योजक होण्यास आवश्यक ते सहकार्य मिळावे, याकरिता महाराष्ट्र राज्य नाविन्यता सोसायटी अंतर्गत महिलांकरिता "महिला उद्योजकता कक्ष" स्थापन करण्यात येत आहे. महाराष्ट्र राज्य नाविन्यता सोसायटी अंतर्गत स्थापन करण्यात यावयाच्या महिला उद्योजकता कक्षाची रचना पुढीलप्रमाणे राहिल:-

- १) मुख्य कार्यकारी अधिकारी - अध्यक्ष
- २) उपमुख्य कार्यकारी अधिकारी -सदस्य
- ३) मा. अध्यक्षांनी नामनिर्देशित सोसायटीतील २ महिला कर्मचारी- सदस्य
- ४) UN Women चे प्रतिनिधी- सदस्य

### **महिला उद्योजकता कक्षाच्या भूमिका व जबाबदाऱ्या पुढील प्रमाणे राहतील. :-**

- १) " महिला उद्योजकता " या करिता विविध शासकीय विभाग आणि नामांकित संस्थांशी समन्वय साधणे.
- २) स्टार्टअप्स, उद्योजकतेमध्ये महिलांचे प्रमाण वाढावे याकरिता लक्ष्य निर्धारित करून आराखडा तयार करणे.
- ३) महिला उद्योजकता वाढविण्याकरिता आंतरराष्ट्रीय / राष्ट्रीय स्तरावरील नामांकित संस्था व कौशल्य मंडळाशी समन्वय करून, परिपूर्ण प्रशिक्षणाचे वर्ग आयोजित करणे.
- ४) कक्षातर्फे करण्यात येणाऱ्या कार्यवाहीचा त्रैमासिक प्रगती अहवाल कार्यकारी संनियंत्रण समितीसमोर सादर करणे.

महिला उद्योजकता कक्षातर्फे सुरु करण्यात येणाऱ्या उपक्रमांना सन २०२०-२०२१ मध्ये राज्य नाविन्यता सोसायटीकडे उपलब्ध निधीतून खर्च करण्याची अनुमती राहिल. तसेच महिला केंद्रीत उपक्रमांकरिता / उद्योजकता व नाविन्यपूर्ण उपक्रमांकरिता राखून ठेवण्यात आलेल्या इतर विभागांच्या / जिल्ह्यांच्या निधीतूनही सदर उपक्रम राबविण्यात येऊ शकतात.

सन २०२१-२०२२ पासून महाराष्ट्र राज्य नाविन्यता संस्थेने अर्थसंकल्पात होणाऱ्या तरतूदीपैकी कमाल ३०% निधी या कक्षातर्फे राबविण्यात येणाऱ्या उपक्रमांकरिता राखून ठेवतील.

**कक्षातर्फे राबविण्यात येणारे उपक्रम पुढील प्रमाणे असतील :-**

**१) नाविन्यता व उद्योजकता प्रशिक्षण:-**

अ) नाविन्यता व उद्योजकता क्षेत्रात यशस्वी होण्यासाठी विशिष्ट कौशल्य व प्रशिक्षणांची आवश्यकता असते, या कक्षामार्फत इतर शासकीय विभागांच्या व नामांकित संस्थांच्या भागिदारीने महिला उद्योजकांच्या आवश्यकतेनुसार विविध उपक्रमांचे आयोजन करण्यात येईल.

ब) ग्रामीण भागातील महिलांना योग्य संधी, मार्गदर्शन इत्यादींच्या अभावांमुळे नाविन्यतेस प्रोत्साहित करण्यासाठी अनेक आव्हाने आहेत आणि यावर मात करण्याकरिता ग्रामीण महिला उद्योजकांसाठी विशेष उपक्रम/योजनांचे आयोजन कक्षामार्फत करण्यात येईल. या अंतर्गत महिला बचत गटांना/उद्योजकांना समर्थन देण्यासाठी " हिरकणी नवउद्योजक महाराष्ट्राची" सारखे उपक्रम राबविले जातील. या उपक्रमांतर्गत स्वव्यवस्थापन, आर्थिक व डिजीटल साक्षरता, व्यवसाय नियोजन व विकास, लोकसंचालित प्रशिक्षण इत्यादींचा समावेश असेल. या उपक्रमांमध्ये आवश्यक ते सुधारणा करण्याचे अधिकार समितीस राहतील.

**२) इनक्यूबेशन व एक्सलरेशन :-**

अ) महिला उद्योजकांसाठी नविन इनक्यूबेटर्स स्थापित करणे, विद्यमान इनक्यूबेटर्समार्फत महिला उद्योजकांसाठी विशेष कार्यक्रमांचे आयोजन करणे, मार्गदर्शन करणे इ. वर कक्ष लक्ष केंद्रित करेल.

ब) महिला उद्योजकांच्या चालविण्यात येणाऱ्या विकसित स्टार्टअप्सच्या विस्तृतीकरणासाठी व त्यांच्या उद्योगास गती देण्यासाठी एक्सलरेटर उपक्रम अत्यंत महत्त्वपूर्ण आहे. या कक्षामार्फत विविध एक्सलरेटर कार्यक्रम राबविण्यात येतील.

**३) अर्थसहाय्य:-**

महिलांचे नेतृत्व असलेल्या स्टार्टअप्सना प्रारंभिक टप्प्यात अर्थसहाय्य करणे, विकसित स्टार्टअप्सना अधिकृत निधीकरिता स्टार्टअप परिसंस्थेतील गुंतवणुकदारांशी समन्वय साधून देणे, संशोधन व विकास क्षेत्रात, तांत्रिक उद्योजकता क्षेत्रात करिअर करू इच्छिणाऱ्या महिलांना विशेष अनुदान पुरविणे इ. करिता कक्षामार्फत विविध उपक्रम व योजना राबविण्यात येतील. याचबरोबर आर्थिक मदत करणाऱ्या शासनाच्या विविध योजनांची (उदा. मुद्रा, स्फूर्ति इ) माहिती महिला उद्योजकांपर्यंत पोहोचविण्यासाठी कक्षामार्फत उपाययोजना करण्यात येतील.

**४) भागीदारी:-**

महिला उद्योजकतेला प्रोत्साहन देण्याकरिता राष्ट्रीय / आंतरराष्ट्रीय, शासकीय / खाजगी संस्थांबरोबर महिला उद्योजकता कक्ष भागीदारी करेल याअंतर्गत महिला आर्थिक विकास महामंडळ, महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जीवनोन्नती अभियान, राष्ट्रीय ग्रामीण जीवनोन्नती अभियान, NASSCOM, CII, FICCI, ASSOCHAM इ. सारख्या संस्थांचा समावेश असेल. अशा भागीदारीतून महिला उद्योजकांना आवश्यक अशा सर्व सेवा-सुविधा पुरविण्यासाठी कक्ष सक्रियपणे कार्य करेल.

**५) विद्यार्थिनीदशेतच उद्योजकतेचे प्रशिक्षण:-**

महिला उद्योजकता कक्षातर्फे विद्यार्थिनीदशेतच उद्योजकता विकसित होण्यासाठी विद्यार्थिनीसाठी विद्यापीठ/महाविद्यालयात विशेषतः महिला महाविद्यालयात “उद्योजकता क्लब” स्थापित करेल. अशा विद्यापीठ स्तरावर व आंतर विद्यापीठ/महाविद्यालयीन स्तरावर विद्यार्थिनी उद्योजकता क्लबच्या आंतरक्रिया घडून येणेस्तव परिसंवाद, प्रशिक्षण, अभ्यासदौरा, मार्गदर्शन शिबीर आयोजित करण्यात येईल.

महाविद्यालयातील “विद्यार्थिनी उद्योजकता क्लब” सदस्यांना प्रेरित करणे, मार्गदर्शन करणे यासाठी विद्यापीठ स्तरावर ज्याप्रमाणे गांधी विचारधारा केंद्र, ग्रामीण अध्ययन केंद्र, महिला विकास कक्ष कार्यरत असतात त्याचप्रमाणे विद्यार्थिनी उद्योजकता केंद्र स्थापित करण्यात येईल.

२. सदर प्रयोजनासाठी सचिव, कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता विभाग यांच्या अध्यक्षतेखाली पुढीलप्रमाणे कार्यकारी व संनियंत्रण समिती गठीत करण्यात येईल.

अ.क्र.	अधिकारी	पद
१	सचिव, कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता विभाग	अध्यक्ष
२	सचिव, महिला व बाल विकास विभाग	सदस्य
३	सचिव, उद्योग, उर्जा व कामगार विभाग	सदस्य
४	सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग	सदस्य
५	विकास आयुक्त, उद्योग	सदस्य
६	व्यवस्थापकीय संचालक, महिला आर्थिक विकास महामंडळ (MAVIM)	सदस्य
७	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य ग्रामीण जीवनोन्नती अभियान (MSRLM)	सदस्य
८	कुलगुरु, एस.एन.डी.टी. महिला विद्यापीठ, मुंबई	सदस्य
९	आयुक्त तथा संचालक, नगर परिषद प्रशासन संचालनालय (NULM)	सदस्य
१०	महिलांच्या क्षेत्रात काम करणारे नामांकित संस्थांचे प्रतिनिधी (दोन)	सदस्य
११	UNDP चे प्रतिनिधी	सदस्य
१२	UN Women चे प्रतिनिधी	सदस्य
१३	UNICEF चे प्रतिनिधी	सदस्य
१४	मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य नाविन्यता संस्था	सदस्य सचिव

समितीची बैठक तीन महिन्यातून एकदा होईल. तसेच बैठकीस आवश्यकता असल्यास तज्ञ / अधिकारी यांना बैठकीसाठी निमंत्रित करण्याचे अधिकार समितीचे अध्यक्ष यांना राहतील.

३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या [www.maharashtra.gov.in](http://www.maharashtra.gov.in) या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा सांकेतांक क्र. २०२१०१०४१५५१६९२०३ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांचे आदेशानुसार व नावाने.

(अन्यु सिन्हा)

सचिव, महाराष्ट्र शासन

- प्रति, १) मा. राज्यपाल तथा विद्यापीठाचे कुलगुरु यांचे सचिव  
२) मा. मुख्यमंत्री यांचे सचिव, मंत्रालय, मुंबई  
३) मा. मंत्री, कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता विभाग, यांचे खाजगी सचिव.  
४) मा. राज्यमंत्री, कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता विभाग, यांचे खाजगी सचिव  
५) मा. मुख्य सचिव, महाराष्ट्र शासन, मंत्रालय, मुंबई  
६) मा. विरोधी पक्षनेता, विधान सभा/विधान परिषद, विधान मंडळ, मुंबई.  
७) सर्व विधान सभा/विधान परिषद सदस्य, विधान मंडळ, मुंबई  
८) मा. अपर मुख्य सचिव महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई  
९) मा. अपर मुख्य सचिव, शालेय शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.  
१०) मा. प्रधान सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई  
११) सचिव, कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता विभाग, मंत्रालय, मुंबई.  
१२) सर्व सचिव/प्रधान सचिव/अपर मुख्य सचिव, मंत्रालय, मुंबई  
१३) सर्व विद्यापीठांचे कुलगुरु  
१४) संचालक, व्यवसाय शिक्षण व प्रशिक्षण संचालनालय, मुंबई  
१५) संचालक, उच्च व तंत्र शिक्षण, महाराष्ट्र राज्य, पुणे/मुंबई  
१६) आयुक्त, कौशल्य विकास, रोजगार व उद्योजकता आयुक्तालय, नवी मुंबई  
१७) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य कौशल्य विकास सोसायटी, मुंबई  
१८) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, महाराष्ट्र राज्य नाविन्यता सोसायटी, मुंबई  
१९) महाराष्ट्र राज्य नाविन्यता सोसायटीचे सर्वसाधारण मंडळ व नियामक परिषदेचे सर्व सदस्य  
२०) निवड नस्ती / उद्योजकता